ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

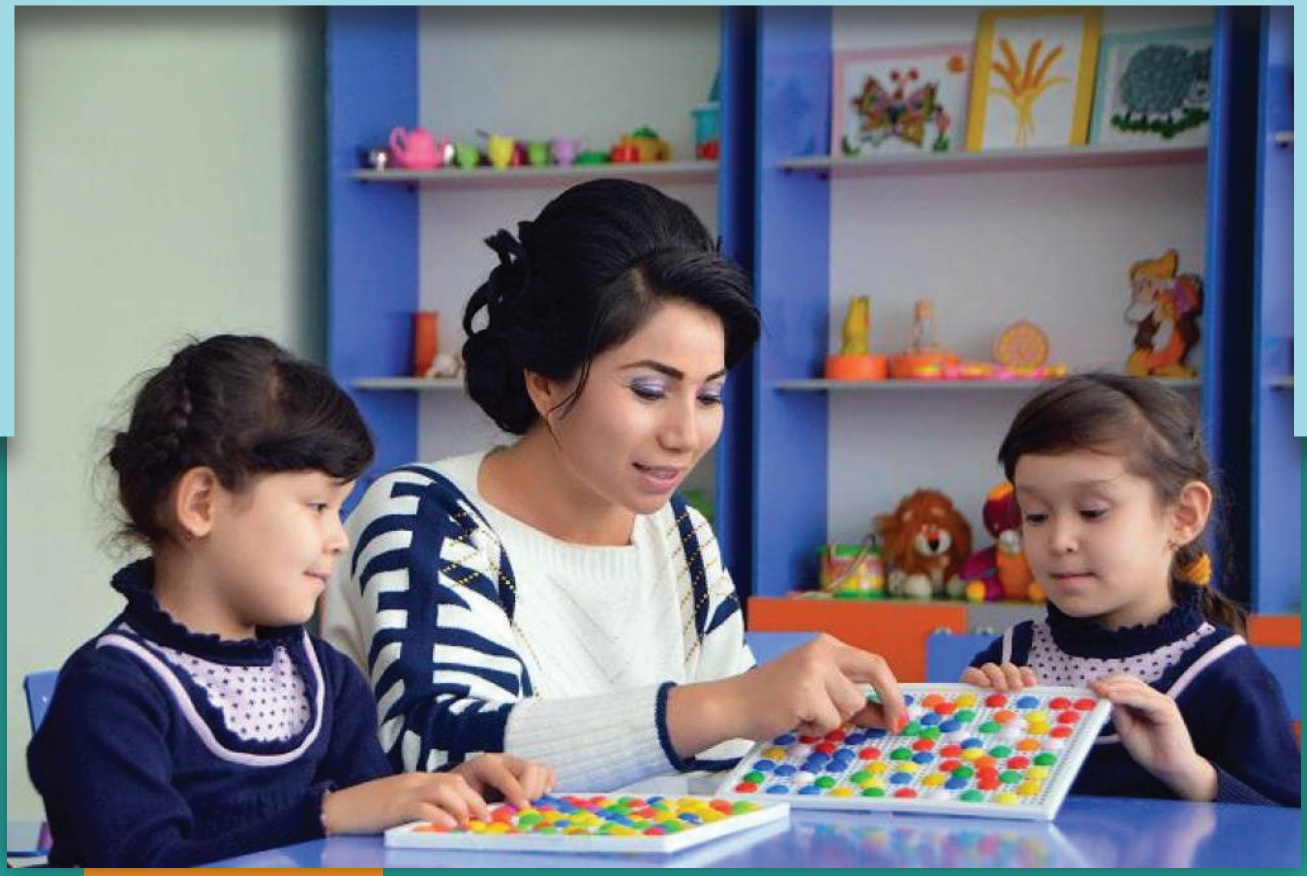

№11(1)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

# MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

# MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 180 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

**BOŞ MUHARRIR:**
**Ibragimova Gulsanam Ne'matovna** – Pedagogika fanlari doktori, professor

**BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:**
**Aşurov Ramzidin Ramazonoviç** – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

***TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI***
***Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik***
***Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik***
***Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor***
***Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent***
***Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor***
***Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor***
***Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor***
***Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor***
***Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)***
***Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)***
***Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)***
***Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)***
***Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)***
***Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)***
***Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent***
***Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor***
***Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor***
***Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent***
***Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)***
***Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent***
***Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent***
***Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent***
***Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti***
***Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor***
***Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)***
***Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)***
***Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)***
***Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent***
***Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent***
***Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori***
***Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari***
***Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)***
***Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent***

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

**EDITOR-IN-CHIEF:**
**Ibragimova Gulsanam Ne'matovna** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

**DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:**
**Aşurov Ramzidin Ramazonoviç –** Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor

***EDITORIAL BOARD MEMBERS:***
***Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician***
***Şoumarov Ğ. B. – Doctor of Psyçological Sciences, Academician***
***Qirğizboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor***
**Karimova E'zoza Gapirzhanovna –** Minister of Persçool and Sçool Education of the Republic of Uzbekistan
***Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Şaripov Ş.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Şermuhammadov B.Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor***
***Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor***
***Koldoşev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor***
***Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor***
***Ismagilova F.S. – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Russia)***
***Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)***
***Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)***
***Rejep Özyurek – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Turkey)***
***Wookyu Ça – President of the National University of Education, Korea (South Korea)***
***Polonnikov A.A. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)***
**Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
***Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor***
***Abdullayeva N. Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor***
***Doniyorov S. M. – Editor-in-Çief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi Özbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor***
***Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)***
***Şomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor***
***Jalilova S.X. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor***
***Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor***
***Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service***
***Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor***
***Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor***
***Nematov Ş.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)***
***Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Teçnical Sciences***
***Yuldaşeva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor***
***Yuldaşeva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor***
***Tangriyev A.T. – is a professor of Taşkent State University of Economics***
***Aşurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor***
***Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Presçool and Sçool Education of the Kaşkadarya Region***
***Khudaiberganov N. A. – Senior Researçer of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences***
***Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor***

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

**"Maktabgaça va maktab ta'limi"** jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

# MUNDARIJA

Ta'lim jarayonida deontologik tamoyillar asosida nizolarni boşqariş ..... 10
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna

Sun'iy intellekt asosida maktab öquvçilarining matematik xatolarini diagnostika qiliş va individual tavsiyalar şakllantirişning gibrid adaptiv modeli ..... 15
Abdullayeva Nazokat Isayevna, Abdurazzoqova Zebuniso Tolmas qizi

Harbiy xizmatçilarning pedagogik mahoratini oşirişning ilmiy-metodik asoslari ..... 21
Yadgarov Ravşan Ergaşeviç

Inklyuziv ta'limda logopedik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi ..... 27
Ikramova Dilafruz Furqat qizi, Ilhomova Malikaxon Dilşod qizi

Faoliyat markazlari vositasida maktabgaça yoşdagi bolalarning raqamli savodxonligini şakllantiriş metodikasi ..... 30
Jo'rayeva Gulira'no Nazirjon qizi

Bölajak tasviriy san'at öqituvçilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişda an'anaviy naqqoşlik san'atining pedagogik imkoniyatlari ..... 36
Rözmetov Quvondiq Şanazaroviç

Pedagogik hamkorlik asosida ösmir yoşdagi öquvçilarda ijtimoiy voqelikka sezgirlikni tarbiyalaş mexanizmlari ..... 42
Bazarova Gulnoza Ziyodulla qizi

Talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş ..... 47
Imomov Asliddin Abdurazoqoviç

Harakatli öyinlar yordamida boşlanğiç sinf öquvçilarining harakat faolligini oşiriş usullari ..... 51
Ernazarova Ziyoda Erkin qizi

Sun'iy intellektning inson fikrlaş qobiliyatiga ta'siri: intellektual rivojlaniş uçun imkoniyatlar va tafakkur zaiflaşuvi xavfi ..... 55
Tölaganov Abdumalik Abdiraximoviç

Jadidçilik harakatining vujudga kelişining ijtimoiy-tarixiy şart-şaroitlari ..... 60
Nişonov Muhammad Bahodir öğli, Pulatov Şerdor Nematjonoviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlari direktorlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirişning nazariy-metodologik asoslari ..... 66
A'zamova Malohat Nadjimovna

Söz yasalişi, morfologiya va sintaksisning özига xos xususiyatlari ..... 70
Bobojanov Şaripboy Xudoşukiroviç

Inklyuziv ta'limda diskriminatsiyani oldini oliş va ularni psixologik qöllab quvvatlaş tamoyillari ..... 74
Bozorova Muxlisa

Neyro logopediya va biometriya ..... 78
Foiqova Diyora Anvar qizi

Bölajak öqituvçilarning metakognitiv faoliyatini rivojlantirişda refleksiv topşiriqlardan foydalaniş ..... 83
Ibrohimova Şahlo Umarali qizi

3–4-sinf öquvçilarining badiiy asarlar öqişga qiziqişini oşirişning metod, şakl va vositalari ..... 88
Rasulova Zohida Sindorovna

Raqamli ta'lim muhitida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirişning metodik tizimini integratsiyalaş ..... 92
Talabova Dilrabo Tolibova

Informatika va uni öqitiş metodikasi fanini öqitişda adaptiv öquv dasturlari va virtual laboratoriyalardan foydalanişning metodik tizimi ..... 98
Xomidov Zohidjon Adhamjon öğli

Развитие профессиональной компетентности будущих педагогов в условиях цифровизации образования ..... 104
Шаланков Константин Константинович

Pedagogik loyihalaştiriş orqali öquvçilarning şaxsiy va ijtimoiy rivojlanişini ta'minlaş ..... 109
Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyeviç, Nazarova Nilufar Ismailovna

Dual ta'lim va refleksiv kompetensiya: pedagog kasbiy rivojlanişining yangi imkoniyatlari ..... 113
S. R. Mansurova

Bixevioristik yondaşuv futurologik könikmalarni rivojlantiruvçi pedagogik va psixologik omil sifatida ..... 118
Nişonov Nodir Alimjanoviç

Linguoculturological Features of the Concept "Respect And Esteem" in English and Uzbek Cultures ..... 121
Naimova Dildora Kaxramonovna

Klasterli yondaşuv asosida bölajak pedagoglarning forsayt kompetensiyasini rivojlantiriş ..... 125
Sotbarov Atabek Asilbek öğli

Nizolar paydo bölişining psixologik omillari ..... 132
Olimov Saydullo Soxobjonoviç

Matematikadan milliy öquv dasturi loyihasi mazmuni haqida ..... 141
Djumayev Mamanazar Irgaşeviç

Professional Requirements for Prospective English Language Teachers in Teaching Writing to Students With Special Educational Needs ..... 149
D. X. Saydazimova

"Bilingval öquv muhiti" va "kreativ modellaştiriş" tuşunçalarining mazmuni va özaro boğliqligi ..... 154
Djabbarova Feruza Odilovna

Texnologiya darslarida sun'iy intellekt vositalari orqali öquvçilarning ijodiy fikrlaş qobiliyatini rivojlantiriş imkoniyatlari ..... 161
Raxmatov A'zam Aşur öğli, Tursunova Sevara Jamşid qizi

Autistik spektr buzilişli bolalarning luğat boyligini rivojlantiriş va muloqot ko'nikmalarini şakllantiriş metodikasi ..... 165
Tuxtayeva Maxfirat

Maktabgaça tayyorlov yoşdagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş yöllari, şakl va vositalari ..... 170
O'razova Maqsuda Şuhratning qizi

Raqamli hamkorlikda refleksiya va muqobil yeçimlarni yaratişning metodik imkoniyatlari ..... 175
Yusupov Muxtorbek Roximoviç

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

# MAKTABGAÇA TAYYORLOV YOŞDAGI BOLALARGA EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA BERIŞDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIŞ YÖLLARI, ŞAKL VA VOSITALARI

O'razova Maqsuda Şuhratning qizi
TerDPI 2-kurs magistranti

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada maktabgaça tayyorlov yoşidagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanişning pedagogik imkoniyatlari, ularni amalga oşiriş yöllari, taşkiliy şakllari va didaktik vositalari tahlil qilingan. Ekologik bilimlarni bolalarning kundalik faoliyati bilan boğlaş, tabiat hodisalarini kuzatiş, oddiy tajribalar ötkaziş, ekologik öyinlar, loyiha faoliyati, STEAM yondaşuvi va raqamli ta'lim resurslaridan foydalanişning metodik xususiyatlari yoritilgan. Şuningdek, ekologik ta'lim-tarbiyani taşkil etişda bolaning yoş va individual xususiyatlarini hisobga oliş, ta'lim muhitini ekologik mazmunda taşkil etiş hamda oila va maktabgaça ta'lim taşkiloti hamkorligini rivojlantiriş masalalariga e'tibor qaratilgan. Maqola natijasida maktabgaça tayyorlov yoşidagi bolalarda ekologik bilim, tabiatga ehtiyotkorona munosabat va amaliy ekologik könikmalarni rivojlantirişga yönaltirilgan metodik tavsiyalar işlab çiqilgan.

**Kalit sözlar:** maktabgaça tayyorlov yoşi, ekologik ta'lim-tarbiya, innovatsion ta'lim texnologiyalari, ekologik madaniyat, STEAM, loyiha metodi, interfaol ta'lim, ekologik öyinlar, tajriba faoliyati, raqamli ta'lim vositalari.

**Abstract:** This article analyzes the pedagogical potential of innovative educational technologies in environmental education for children of preschool preparatory age, focusing on their implementation methods, organizational forms, and didactic tools. It examines the methodological features of integrating environmental knowledge into children's everyday activities through nature observation, simple experiments, ecological games, project-based learning, the STEAM approach, and digital educational resources. Particular attention is paid to children's age-related and individual characteristics, the development of an environmentally oriented learning environment, and cooperation between families and preschool educational organizations. Based on the theoretical analysis, methodological recommendations are proposed to support the development of environmental knowledge, responsible attitudes toward nature, and practical environmental skills among children of preschool preparatory age.

**Key words:** preschool preparatory age, environmental education, innovative educational technologies, environmental culture, STEAM, project-based learning, interactive education, ecological games, experimental activities, digital educational tools.

**Аннотация:** В статье анализируются педагогические возможности использования инновационных образовательных технологий в экологическом образовании и воспитании детей подготовительного дошкольного возраста, а также методы, формы и дидактические средства их реализации. Рассматриваются методические особенности формирования экологических знаний посредством наблюдений за природой, простых опытов, экологических игр, проектной деятельности, STEAM-подхода и цифровых образовательных ресурсов. Особое внимание уделяется возрастным и индивидуальным особенностям детей, организации экологически ориентированной образовательной среды и сотрудничеству семьи с дошкольной образовательной организацией. На основе теоретического анализа разработаны методические рекомендации, направленные на развитие экологических знаний, ответственного отношения к природе и практических экологических навыков у детей подготовительного дошкольного возраста.

**Ключевые слова:** подготовительный дошкольный возраст, экологическое образование и воспитание, инновационные образовательные технологии, экологическая культура, STEAM, проектный метод, интерактивное обучение, экологические игры, экспериментальная деятельность, цифровые образовательные средства.

## KIRIŞ

Bugungi kunda atrof-muhitni muhofaza qiliş, tabiiy resurslardan oqilona foydalaniş va biologik xilma-xillikni saqlaş masalalari jahon miqyosidagi dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Uşbu muammolarni hal etişda ekologik bilimga ega, tabiatga mas'uliyat bilan munosabatda böladigan va ekologik madaniyatni kundalik hayotida namoyon eta oladigan avlodni tarbiyalaş muhim ahamiyat kasb etadi. Ekologik madaniyatning dastlabki asoslari inson hayotining ilk bosqiçlarida şakllana boşlaydi. Şu sababli maktabgaça ta'lim taşkilotlarida ekologik ta'lim-tarbiyani mazmunan boyitiş va uni zamonaviy pedagogik yondaşuvlar asosida taşkil etiş zarur.

Maktabgaça tayyorlov yoşi bolalarda atrofdagi olamni bilişga qiziqiş, kuzatiş, savol beriş, sabab-oqibat munosabatlarini tuşuniş va mustaqil xulosa çiqariş könikmalari rivojlanadigan muhim davrdir. Bu yoşdagi bolalar tabiat hodisalarini bevosita kuzatiş, öyinlarda iştirok etiş, turli buyumlar bilan amaliy harakatlarni bajariş hamda kattalar bilan muloqot qiliş orqali bilimlarni özlaştiradilar. Demak, ekologik ta'lim-tarbiyani faqat oğzaki tuşuntiriş bilan çeklamasdan, bolalarning faol iştirokiga asoslangan innovatsion ta'lim texnologiyalari bilan boyitiş maqsadga muvofiq.

## MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 27-maydagi 434-son qarori bilan tasdiqlangan ekologik ta'limni rivojlantiriş konsepsiyasida yoş avlodda ekologik bilim, ong va madaniyatni şakllantiriş, ekologik ta'lim-tarbiyani samarali taşkil etiş hamda ilğor innovatsion texnologiyalardan foydalaniş masalalariga alohida e'tibor qaratilgan [1].

Şuningdek, Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 15-maydagi PQ-184-son qarorida 2030-yilgaça aholining ekologik madaniyatini yuksaltirişga doir vazifalar belgilangan bölib, maktabgaça ta'lim taşkilotlarida ekologik burçaklar, ekologik yölakçalar, oçiq havodagi maşğulotlar va ekologik öyinlarni rivojlantiriş masalalari ham közda tutilgan [2].

Mazkur vazifalarning amalga oşirilişi maktabgaça ta'lim jarayonida ekologik mazmundagi maşğulotlarni bolalarning yoş xususiyatlariga mos taşkil etiş, ta'limning an'anaviy şakllarini interfaol metodlar bilan uyğunlaştiriş va amaliy faoliyatga keng örin berişni talab etadi.

Maqolaning maqsadi maktabgaça tayyorlov yoşidagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş yöllari, şakllari va vositalarini nazariy jihatdan tahlil qiliş hamda ularni amaliyotga tatbiq etiş böyiça metodik tavsiyalar işlab çiqişdan iborat.

Maqolaning vazifalari ekologik ta'lim-tarbiyaning pedagogik mazmunini oçib beriş, innovatsion texnologiyalarning imkoniyatlarini aniqlaş, ekologik faoliyatni taşkil etiş şakllari va vositalarini tasniflaş hamda bolalarda ekologik bilim va könikmalarni rivojlantirişga xizmat qiladigan metodik modelni taklif etişdan iborat.

## TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqola nazariy-tahliliy yönalişda tayyorlandi. Tadqiqotning metodologik asosini ekologik ta'lim-tarbiya, maktabgaça pedagogika, bolalarning biliş faoliyati va innovatsion ta'lim texnologiyalariga oid ilmiy-pedagogik qaraşlar taşkil etadi.

Maqolani tayyorlaş jarayonida ilmiy adabiyotlarni tahlil qiliş, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni örganiş, pedagogik yondaşuvlarni taqqoslaş, umumlaştiriş va tizimlaştiriş metodlaridan foydalanildi. Jumladan, Özbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirişga oid konseptual hujjatlar hamda barqaror rivojlaniş uçun ta'limga doir xalqaro manbalar örganildi [1; 2; 3].

Tahlil jarayonida ekologik ta'lim-tarbiyaning mazmuni uçta özaro boğliq tarkibiy qism asosida körib çiqildi: ekologik bilimlarni şakllantiriş, tabiatga nisbatan ijobiy qadriyatli munosabatni rivojlantiriş va ekologik xulq-atvor könikmalarini amalda qöllaş. Uşbu tarkibiy qismlar innovatsion texnologiyalar bilan boğliq holda tahlil qilinib, bolalarning faol iştirokini ta'minlaydigan ta'limiy faoliyat turlari ajratib körsatildi.

Maqolada taklif etilgan metodik yondaşuvlar nazariy tahlil va pedagogik umumlaştiriş natijasidir. Maxsus taşkil etilgan tajriba-sinov işlari, respondentlar soni yoki statistik ma'lumotlar mavjud bölmaganligi sababli, maqolada empirik tadqiqot natijalari sifatida raqamli körsatkiçlar keltirilmaydi.

## TAHLIL VA NATIJALAR

Nazariy tahlil natijasida maktabgaça tayyorlov yoşidagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion texnologiyalardan foydalanişning özaro boğliq uçta asosiy yönalişi ajratildi:

- ta'lim jarayonini taşkil etiş yöllari,
- ekologik faoliyat şakllari,
- didaktik vositalar.

*Birinçi yönaliş* ekologik bilimlarni bolalarning kundalik hayoti bilan boğlaşni nazarda tutadi. Bunda bolalar suvning ahamiyati, ösimliklarning ösişi, hayvonlarning yaşaş muhiti, çiqindilarni töğri taşlaş va tabiiy resurslarni tejaş kabi masalalarni hayotiy vaziyatlar orqali örganadilar.

*Ikkinçi yönaliş* bolalarning bevosita iştirokiga asoslangan faoliyat şakllarini qamrab oladi. Bular kuzatiş, tajriba ötkaziş, ekologik öyinlar, kiçik loyihalar, tabiat qöynidagi maşğulotlar va jamoaviy topşiriqlardan iborat.

*Uçinçi yönaliş* ekologik mazmundagi ta'limni samarali taşkil etişga xizmat qiladigan vositalarni tanlaş bilan boğliq. Tabiiy materiallar, körgazmali qurollar, didaktik kartoçkalar, maketlar, multimedia materiallari, interfaol taqdimotlar va raqamli resurslar şular jumlasidandir.

Uşbu yönalişlarni birlaştiriş asosida quyidagi metodik tizimni taklif etiş mumkin:

Maqsad → ekologik mazmun → innovatsion metod → amaliy faoliyat → natijani kuzatiş va baholaş.

Mazkur tizimning maqsadi bolalarda tabiat haqidagi dastlabki ilmiy tasavvurlarni, ekologik qadriyatlarni va kundalik hayotda qöllaniladigan ekologik könikmalarni rivojlantirişdir.

Innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanişning *birinçi yöli* muammoli vaziyatlarni taşkil etişdir. Tarbiyaçi bolalarga "Nima uçun ösimlikka suv kerak?", "Nima sababdan daraxtlarni asraşimiz lozim?", "Çiqindilarni duç kelgan joyga taşlasak, tabiatda qanday özgarişlar yuz beradi?" kabi savollarni beradi. Bolalar öz taxminlarini bildiradilar, fikrlarini izohlaydilar va amaliy faoliyat davomida javoblarni aniqlaşga harakat qiladilar. Bu usul mustaqil fikrlaş, qiziquvçanlik va sabab-oqibat munosabatlarini tuşunişga yordam beradi.

*Ikkinçi yöl* kuzatiş va tajribaga asoslangan ta'limni taşkil etişdir. Masalan, bolalar bir xil turdagi uruğlarning unib çiqişini kuzatib, ösimlik ösişiga suv, yoruğlik va boşqa şaroitlarning ta'sirini örganişlari mumkin. Tajribalar sodda, xavfsiz va bolaning yoşiga mos bölişi zarur. Tarbiyaçi bolalarga kuzatiş natijalarini rasm, belgi yoki qisqa oğzaki izoh orqali qayd etişni taklif qiladi.

*Uçinçi yöl* loyiha faoliyatidan foydalanişdir. "Bizning yaşil guruhimiz", "Suvni asraymiz", "Tabiatni toza saqlaymiz" kabi kiçik loyihalar orqali bolalar muayyan ekologik vazifani bajarişga yönaltiriladi. Masalan, "Bizning yaşil guruhimiz" loyihasida bolalar xona ösimliklari bilan tanişadilar, ularni kuzatadilar, parvarişlaş qoidalarini örganadilar va ösimliklarning holatini muntazam qayd etadilar. Bunda bolalarning individual imkoniyatlari va xavfsizlik qoidalari hisobga olinadi.

*Törtinçi yöl* STEAM yondaşuvini ekologik mazmundagi maşğulotlarga integratsiya qilişdir. STEAM yondaşuvi fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikani özaro uyğunlaştiradi. Masalan, "Yomğir suvi qayerga ketadi?" mavzusida bolalar suvning tuproqqa singişini kuzatişlari, turli materiallarni taqqoslaşlari, sodda maket yaratişlari va kuzatuv natijalarini rasmlar orqali ifodalaşlari mumkin. Bunda asosiy e'tibor murakkab ilmiy tuşunçalarni yodlatişga emas, balki bolalarda izlaniş, kuzatiş va ijodiy fikrlaşni rivojlantirişga qaratiladi.

*Beşinçi yöl* raqamli ta'lim vositalaridan maqsadli foydalanişdir. Ösimliklarning ösişi, hayvonlarning yaşaş muhiti, fasllarning almaşinuvi va tabiat hodisalariga oid qisqa videolar, interfaol taqdimotlar va raqamli tasvirlar bolalarning mavzuga qiziqişini kuçaytirişi mumkin. Şu bilan birga, raqamli vositalar tabiat bilan bevosita tanişişning örnini bosmasligi, balki uni töldirişi lozim.

Ekologik ta'lim-tarbiyaning samaradorligi tanlangan metodlar bilan bir qatorda uni taşkil etiş şakllariga ham boğliq. Maktabgaça tayyorlov guruhlarida frontal, kiçik guruhli, individual va oçiq havodagi faoliyat şakllaridan foydalaniş maqsadga muvofiq.

Frontal maşğulotlarda tarbiyaçi bolalarni umumiy mavzu bilan taniştiradi, rasmlar, tabiiy materiallar va qisqa videolardan foydalanadi. Bunda bolalar bilan savol-javob taşkil etilib, ularning dastlabki tasavvurlari aniqlanadi.

Kiçik guruhlarda işlaş bolalarning hamkorlikda faoliyat yuritişi uçun imkoniyat yaratadi. Masalan, bir guruh ösimliklarning ösişi uçun zarur şaroitlarni aniqlasa, ikkinçi guruh çiqindilarni saralaşga oid rasmlarni tasniflaydi, uçinçi guruh esa tabiatni muhofaza qiliş qoidalarini ifodalovçi rasm yoki plakat tayyorlaydi.

Individual faoliyat davomida bolalarning qiziqişlari, bilim darajasi va rivojlaniş xususiyatlariga mos topşiriqlar beriladi. Ayrim bolalar rasmlar asosida javob berişi, boşqalari kuzatiş natijalarini oğzaki ifodalaşi yoki tabiiy materiallardan sodda kompozitsiyalar yaratişi mumkin.

Oçiq havodagi maşğulotlar bolalarning tabiat bilan bevosita muloqotini ta'minlaydi. Sayr vaqtida daraxtlar, gullar, quşlar, tuproq va suv bilan boğliq kuzatuvlar taşkil etiş, ob-havo özgarişlarini taqqoslaş va ekologik qoidalarga rioya qilişni maşq qiliş mumkin. Bunday maşğulotlarda tabiiy hududning holati, xavfsizlik qoidalari va ösimliklarga zarar yetkazmaslik talablari hisobga olinişi zarur.

Şuningdek, ekologik bayramlar, mavzuli haftaliklar, körgazmalar, tabiatni muhofaza qilişga bağişlangan sahna körinişlari va oilaviy ekologik tadbirlar bolalarning olgan bilimlarini mustahkamlaşga yordam beradi.

Ekologik ta'lim-tarbiya vositalari bolalarga tabiat hodisalarini tuşunarli, qiziqarli va amaliy tarzda örgatişga xizmat qiladi. Ularni tabiiy, körgazmali, didaktik, raqamli va amaliy vositalar guruhlariga ajratiş mumkin.

Tabiiy vositalarga uruğlar, barglar, mevalar, tuproq namunalari, toşlar va bolalar xavfsiz tarzda kuzatişi mumkin bölgan boşqa tabiiy materiallar kiradi. Ulardan foydalaniş orqali bolalar tabiiy obyektlarning şakli, rangi, tuzilişi va xususiyatlarini taqqoslaydilar.

Körgazmali vositalar sifatida rasmlar, plakatlar, ekologik belgilar, mavzuli kartoçkalar, ösimlik va hayvonlar tasvirlari, maketlar va sxemalardan foydalaniladi. Bunday vositalar ekologik tuşunçalarni bolalarning idrok etişiga mos şaklda taqdim etişga yordam beradi.

Didaktik vositalar ekologik mazmundagi stol öyinlari, tasniflaş kartoçkalari, jumboqlar, rolli öyinlar va muammoli vaziyatlardan iborat bölişi mumkin. Masalan, "Tabiatga foydali yoki zararli?", "Çiqindini tegişli joyiga joylaştir", "Ösimlikka nima kerak?" kabi topşiriqlar bolalarning ekologik bilimlarini amaliy vaziyatlarda qöllaşini rağbatlantiradi.

Raqamli vositalarga qisqa videolavhalar, audioyozuvlar, interfaol taqdimotlar va yoşga mos ta'limiy dasturlar kiradi. Ular bolalarga köz bilan bevosita kuzatiş qiyin bölgan ayrim jarayonlarni, masalan, uruğning unib çiqişi yoki kapalakning rivojlaniş bosqiçlarini tuşunişga yordam beradi.

Amaliy vositalar sifatida kiçik boğça maydonçasi, tabiat burçagi, ekologik yölakça, suvni tejaşga oid körgazmali modellar va qayta foydalaniş mumkin bölgan xavfsiz materiallardan tayyorlangan buyumlar xizmat qilişi mumkin. Ularni tanlaşda bolalarning yoşi, sanitariya-gigiyena talablari va xavfsizlik qoidalariga rioya qiliş zarur.

Ötkazilgan nazariy tahlil şuni körsatadiki, maktabgaça tayyorlov yoşidagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion texnologiyalarni qöllaş faqat yangi texnik vositalardan foydalaniş bilan çeklanmaydi. Innovatsion yondaşuvning asosiy mazmuni ta'lim jarayonini bolaning faol iştiroki, mustaqil kuzatişi, savol berişi, tajriba ötkazişi va öz fikrini ifodalaşiga yönaltirişdan iborat.

Muammoli vaziyatlar va tajriba faoliyati bolalarda ekologik hodisalarning sabablarini anglaşga imkon beradi. Loyiha metodi bolalarni muayyan maqsad yölida hamkorlik qilişga undaydi. STEAM yondaşuvi ekologik bilimlarni ijodiy va amaliy faoliyat bilan birlaştiradi. Raqamli vositalar esa tabiat hodisalarini körgazmali tuşuntiriş uçun qöşimça imkoniyat yaratadi. Biroq uşbu metodlarning samarasi ularning maşğulot maqsadiga, bolalarning yoş xususiyatlariga va ta'lim mazmuniga mos tanlanişiga boğliq.

UNESCO tomonidan ilgari surilgan barqaror rivojlaniş uçun ta'lim yondaşuvi ham bilim, qadriyat va amaliy harakatlar örtasidagi boğliqlikni muhim deb hisoblaydi [3]. Bu yondaşuv ekologik tarbiyani faqat tabiat haqidagi ma'lumotlarni örgatiş bilan çeklamasdan, bolalarda tabiatga nisbatan ijobiy munosabat va mas'uliyatli xulq-atvorni rivojlantiriş zarurligini körsatadi.

Özbekistonning ekologik ta'limni rivojlantirişga oid me'yoriy hujjatlarida ham maktabgaça ta'lim taşkilotlarida ekologik mazmundagi maşğulotlarni kuçaytiriş, tabiatni asraşga oid tasavvurlarni şakllantiriş va ekologik ta'limning samarali şakllaridan foydalaniş masalalari belgilangan [1; 2]. Demak, innovatsion texnologiyalarni amaliyotga joriy etiş milliy ta'lim vazifalari bilan hamohangdir.

Şu bilan birga, innovatsion metodlarni qöllaşda ayrim pedagogik şartlarga rioya qiliş zarur.

*Birinçidan,* faoliyat bolaning yoşiga mos va xavfsiz bölişi kerak.

*Ikkinçidan,* raqamli vositalar bevosita kuzatiş, harakat va muloqot bilan uyğunlaştirilişi lozim.

*Uçinçidan,* ekologik topşiriqlar bolalarga ortiqça nazariy yuklama bermasligi, ularning qiziqişi va individual imkoniyatlarini hisobga olişi kerak.

*Törtinçidan,* ekologik ta'lim-tarbiya bir martalik tadbir sifatida emas, balki muntazam va izçil pedagogik jarayon sifatida taşkil etilişi zarur.

Nazariy tahlil asosida ekologik ta'lim-tarbiyani baholaş uçun uçta mezonni ajratiş mumkin: ekologik bilimlar mezoni, qadriyatli munosabat mezoni va amaliy könikmalar mezoni. Ekologik bilimlar mezoni bolaning ösimliklar, hayvonlar, suv, havo va tabiiy muhit haqidagi dastlabki tasavvurlarini ifodalaydi. Qadriyatli munosabat mezoni bolaning tabiatga qiziqişi, tirik mavjudotlarga ehtiyotkorona munosabati va tabiatni asraşga intilişida namoyon böladi. Amaliy könikmalar mezoni esa suvni tejaş, çiqindilarni tegişli joyga taşlaş, ösimliklarga zarar yetkazmaslik va ekologik qoidalarga rioya qiliş kabi kundalik xatti-harakatlarni qamrab oladi.

Uşbu mezonlardan tarbiyaçilar bolalarning rivojlanişini muntazam kuzatiş va keyingi ta'limiy faoliyatni rejalaştirişda foydalanişlari mumkin. Bunda baholaş bolalarni özaro taqqoslaşga emas, balki har bir bolaning individual rivojlanişini aniqlaş va qöllab-quvvatlaşga qaratilişi lozim.

## XULOSA VA TAKLIFLAR

Maktabgaça tayyorlov yoşidagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş ekologik bilimlarni hayotiy tajriba bilan boğlaş, tabiatga nisbatan ijobiy munosabatni rivojlantiriş va amaliy ekologik könikmalarni şakllantiriş uçun muhim pedagogik imkoniyat yaratadi.

Maqolada amalga oşirilgan nazariy tahlil asosida ekologik ta'lim-tarbiyani taşkil etişda muammoli vaziyatlar, kuzatiş va tajriba metodlari, loyiha faoliyati, STEAM yondaşuvi, ekologik öyinlar hamda raqamli ta'lim vositalaridan maqsadli foydalaniş zarurligi aniqlandi. Uşbu metodlarni bolalarning yoş va individual xususiyatlariga moslaştiriş, ularni bevosita tabiat kuzatuvlari bilan uyğunlaştiriş va muntazam pedagogik jarayon sifatida taşkil etiş muhim hisoblanadi.

Ekologik ta'lim-tarbiyaning samaradorligini oşiriş uçun ta'lim taşkilotlarida tabiat burçaklari va ekologik yölakçalarni taşkil etiş, amaliy kuzatuv va tajribalarni muntazam ötkaziş, oilalar bilan hamkorlikni kuçaytiriş hamda bolalarning ekologik xatti-harakatlarini izçil kuzatib boriş tavsiya etiladi.

Şuningdek, ekologik bilim, qadriyatli munosabat va amaliy könikmalarni özaro boğliq holda rivojlantirişga yönaltirilgan metodik yondaşuv maktabgaça tayyorlov yoşidagi bolalarda ekologik madaniyatning dastlabki asoslarini şakllantirişga xizmat qilişi mumkin. Kelgusida mazkur yondaşuvning samaradorligini maktabgaça ta'lim taşkilotlarida tajriba-sinov işlari orqali tekşiriş, bolalarning ekologik bilim va xulq-atvoridagi özgarişlarni belgilangan mezonlar asosida baholaş maqsadga muvofiq.

**Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:**

1. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 27-maydagi 434-son qarori. Özbekiston Respublikasida Ekologik ta'limni rivojlantiriş konsepsiyasini tasdiqlaş töğrisida. URL: https://lex.uz/docs/-4354743
2. Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 15-maydagi PQ-184-son qarori. 2030-yilgaça bölgan davrda aholining ekologik madaniyatini yuksaltiriş konsepsiyasini tasdiqlaş töğrisida. URL: https://lex.uz/uz/acts/-7528761
3. UNESCO. Education for Sustainable Development: A Roadmap. Paris: UNESCO, 2020. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802
4. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO, 2017. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444
5. Davis, J. M. What Is Early Çildhood Education for Sustainability? // International Journal of Early Çildhood. 2009. Vol. 41. P. 9-22.
6. Wilson, R. A. Starting Early: Environmental Education During the Early Çildhood Years. ERIC Digest. 1996.
7. Özbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi ÖRQ-637-son "Ta'lim töğrisida"gi Qonuni. URL: https://lex.uz/docs/-5013007

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

# MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

**Mas'ul muharrir:** Ramzidin Aşurov
**Ingliz tili muharriri:** Murod Xoliyorov
**Musahhih:** Alibek Zokirov
**Sahifalovçi va dizayner:** Iskandar Islomov

**2026. №11(1)**

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
**Litsenziya raqami: № 136361**.

**Manzilimiz:** Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.